

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Ulvi Lainemäe
KS042

ISA VÕI LÄHIMEESSUGULASE VANGISTUSE MÕJU
MEESSOOST ALAEALISELE KINNI PEETAVALE
ISIKULE

Lõputöö

Juhendaja:
Tiina Tursman

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD TEEMAL “ISA VÕI LÄHIMEESSUGULASE VANGISTUSE MÕJU MEESOOST ALAEALISELE KINNI PEETAVALE ISIKULE”. TÖÖ KOOSNEB 38 LEHEKÜLJEST JA SISALDAB 1 LISA. KOOSTAMISEL ON KASUTATUD 21 ALLIKAT, MILLEST 10 ON EESTIKEELSEID JA 11 VÕÖRLEELSEID NING 1 ON ÕIGUSAKT. TÖÖ ON KIRJUTATAUD EESTI KEELES, VÕÖRKEELNE KOKKUVÕTE ON INGLISE KEELNE.

LÕPUTÖÖ EESMÄRGIKS ON VÄLJA SELGITADA, KAS KODUNE VÄGIVALD, ISA PUUDUMINE, KASUISA NING ISA VÕI LÄHIMEESSUGULASE VANGISTUS SOODUSTAB ALAEALISE SATTUMIST VANGLASSE.

TÖÖS KÄSITLETAVAD TEEMASID ISELOOMUSTAVAD JÄRGMISED MÄRKSÕNAD: ERINEVAD ISAROLLID, ISA PUUDUMINE, LASTE VÄÄRKOHTLEMINE, ISA VÕI LÄHIMEESSUGULASE VANGISTUS, PERESISESED RISKITEGURID.

TÖÖ KOOSNEB KOLMEST PEATÜKIST. ESIMESES PEATÜKIS SELGITATAKSE ISADUSE JA ISAROLLIDE MÕISTEID NING ERINEVATE ISAROLLIDE MÕJUSID ALAEALISELE.

TEISES PEATÜKIS KIRJELDATAKSE, KUIDAS ISA PUUDUMINE, VÄGIVALDNE ISA JA ISA VANGISTUS MÕJUTAVAD ALAEALIST.

KOLMANDAS PEATÜKIS ANTAKSE ÜLEVAADE LÄBIVIIDUD UURIMUSEST NING SELLE TULEMUSTEST.

UURIMISMEETODINA ON KASUTATUD KVALITATIIVSET UURIMUST JA VIIDUD LÄBI STRUKTUEERITUD INTERVJUU EHK ANKEETINTERVJUU MEESOOST ALAEALISTE KINNI PEETAVALE ISIKUTEGA. KÜSITLUS VIIDI LÄBI 48 VABALT VALITUD KINNI PEETAVA SEAS TARTU VANGLAS MÄRTS-

APRILL 2007.A. SAADUD ANKEETINTERVJUUDE ANDMEID ANALÜÜSITI NING
TEHTI JÄRELDUSED.

UURIMUSEST SELGUS, ET VANEMATE ÜKSKÕIKSUS JA OMAVAHELISED
KONFLIKTID, LAPSE VÄÄRKOHTLTMINE, VAESUS, MÕNUAINETE
KASUTAMINE, SAMUTI VANEMATE KRIMINAALNE KÄITUMINE NING
VANGISTUS VÕIVAD SOODUSTADA ALAEALISE SATTUMIST VANGLASSE.

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	4
SISSEJUHATUS	5
1. ISADUS	7
1.1. Isaduse mõiste ja olemus	7
1.2. Isa- carpe diem.....	9
1.3. Isadus kui sotsiaalne roll.....	10
1.4. Vägivalla isadus on isatus.....	11
1.4.1 Vägivaldne isa.....	13
2. ISA JA LAPSE SUHE.....	16
2.1. Pärast lahutust.....	16
2.2. Kasuisa.....	17
2.3. Puudulik isadus	18
2.4. Isa puudumine.....	18
2.4.1. Isad vanglas.....	19
2.4.2. Mõjud laste emotsioonidele ja käitumisele.....	22
2.4.3. Laste suhtlemine isaga vanglaperioodil	23
3. UURING „ISA VÕI LÄHIMEESSUGULASE VANGISTUSE MÕJU MEESSOOST ALAEALISELE KINNI PEETAVALE ISIKULE“	24
3.1. Uurimisprobleemi asetuse ja metoodika.....	24
3.2. Uurimise teostamine	25
3.3. Valik alaealiste kinni peetavate isikute eluloo lühikirjeldusi	26
3.4. Uurimustulemuste analüüs ja järeldused	28
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY.....	34
KASUTATUD KIRJANDUS.....	35
LISAD.....	38
Lisa 1. Ankeetküsimustik	38

SISSEJUHATUS

Antud lõputöö motoks sobib kaoseteooria, mis räägib liblikaefektist: kui liblikas lehvitab Lõuna- Ameerikas tiibu, võib see Põhja- Ameerikas ilma muuta. Ka põgus tunnustus isa poolt kannustab last kaua. Igaüks tahab olla hea isa hea tütar või poeg, aga ta ootab ka, et isa seda ühel või teisel moel välja ütleks. Isa võib olla oma laste üle uhke ja nende eest tänulik, kuid tema suhtumisest kuulevad lapsed ema või hoopis kõrvaliste inimeste kaudu. Liblikaefektiks on vaja ju vähe: mõni sõbralik sõna, kaisutus, juhuslik pai, mingi osutus sellest, et isa armastab ega oota vastuteenet või tasu. Üks isa poolt pillatud väike kiitus või kannustus võib jääda helisema ning saatma last kogu eluks, aidates tal raskel hetkel saada jagu oma nõrkustest.¹

Lõputöö teoreetilise osa eesmärk on välja tuua, kuidas erinevad autorid on käsitlenud isaduse mõistet; milline on tänapäeva bioloogilise isa roll; kuidas on mõjutanud lapse arengut isatus ja isa puudumine; kas isa või kasuisa vägivaldsus on aidanud kaasa alaealise vägivaldseks muutumisele; millised riskifaktorid soodustavad veel alaealise hälbivat käitumist ning kui paljud neist satuvad kuritegelikule teele ja vanglasse.

Mõte isa hellusest ja armastusest lapse vastu on sajandeid vana. Sellest on juttu piiblis, sellest kirjutas Rousseau, ja 1850. aastate Ameerika kasvatusõpikuis õhutati mehi hülgama ranget autoriteedipositsiooni ja looma oma lastega hella sidet. Siiski on isa tähtsaks kohustuseks alati peetud elatuse hankimist, teisisõnu vabatahtlikku rahaannetust naise ja laste elatamiseks. Kui räägitakse rahateenimisest, ei mainita tavaliselt selle seost isakohustusega. Ent see on alati kuulunud ja kuulub ka praegu isaduse ja mehelikkuse juurde.²

Paljud uurijad on jõudnud järeldusele, et isata kodu on suurim ohuallikas lapse ebaseaduslikule teele sattumisel. Tänapäevani ei ole siiski kellelgi täpset arusaamist ega ülevaadet, kuidas mõjub poisslapsele isa puudumine, lahusus või isa vanglasse sattumine ning kuidas mõjutab see lapse hälbivale teele sattumist.

---

¹ Sinkkonen, J. 1998. Yhdessä isän kanssa. First published by WSOY in 1998, Helsinki, Finland, lk 10. Tõlge eesti keelde Hille Lagerspetz ja OÜ Eesti Raamat 2001.

² *Idem*, lk 29

Teema on Eestis endiselt aktuaalne, sest järjest nooremad alaealised satuvad seadusega pahuksisse. Noorte kuritegevuse tase Eestis näitab tõusutrendi. Uute kurjategijate põlvkonna pealekasvamist aitab kõige paremini takistada noortega tegelemine enne, kui nendest on välja kujunenud seaduserikkujad.

Lapse kaitsmine väärkohtlemise eest on ühtlasi meie suurima rahvusliku rikkuse hoidmine. Tõestatud on ka lapskuriteoohvrite, iseäranis pere- ja seksuaalvägivallaohvritest laste kalduvus panna ise tulevikus toime sarnaseid seaduserikkumisi.

Üheks põhjuseks alaealise sattumisel kuritegelikule teele ja hiljem ka vanglasse, võib autori arvates olla isa või lähimeessugulase eelnev seadustega vastuolus olemine ja vangistus või ka hetkel kantav reaalne vangistus.

Töö hüpoteesid on:

1. Isa puudumine ja lapsepõlves kogetud väärkohtlemine on soodustanud alaealise sattumist vanglasse.
2. Isa või lähimeessugulase vangistus on soodustanud alaealise sattumist vanglasse.

Lõputöö esimeses osa kirjutab autor sellest, kuidas mõjutavad erinevad isarollid alaealist. Teises osas on kirjeldatud kuidas isa puudumine, vägivaldne isa ja isa vangistus mõjutavad alaealist. Kolmas osa käsitleb autori enda uurimust, mis seisneb alaealiste kinni peetavate intervjuerimises, vastuste analüüsis ja järelduste tegemises.

Autor tänab abivalmis kolleege ja lõputöö juhendajat Tiina Tursmanit.

1. ISADUS

1.1. Isaduse mõiste ja olemus

Viimasel ajal on Euroopas tunduvalt kasvanud meeste hulk, kes püüavad senisest põhjalikumalt keskenduda perekonnaelule ja peavad vajalikuks, et isa saaks osaleda lapse kasvatamises algusest peale. Näiteks Soomes võtab kaks kolmandikku isadest lapsepuhkuse. Norras on jõutud seisukohale, et kuuajaline lapsepuhkus loob eeldused isa ja lapse headele suhetele kogu eluks. Eeskujuna antakse isegi riiklikul tasemel, näiteks kasutasid hiljuti lapsepuhkuse võimalust Soome peaminister Esko Aho ja Inglismaa peaminister Tony Blair³.

Ka Eestis on hakanud toimuma nihked, mis annavad tunnistust isa rolli suuremast väärtustamisest. Et isa ja lapse vahel kujuneks välja kiindumus, on vaja regulaarset suhtlemist. Seejuures on suhete kvaliteet olulisem kui nende kvantiteet. Isa positiivset mõju lapse tunnetuslikule arengule teised täiskasvanud asendada ei saa, eriti esimestel eluaastatel. Laps, kelle arengus on isa täitnud soodsat rolli, suudab paremini välja arendada oma sisemised eeldused. Tal kujunevad positiivne arusaam endast ja enesekindlus, samuti kõrged moraalsed omadused ning vaimne ja ühiskondlik asjatundlikkus. Teisalt neil lastel, kellel tekib seoses isaga probleeme, võivad tekkida psühholoogilised häired. Ent isadus on tähtis ka mehe enese arengule. Kui mees kaldub liigselt klammerduma oma mina külge ja ajama taga isiklikke saavutusi, siis hool lapse eest sunnib teda pingutama selle nimel, et asetuda enesest väljapoole. Seeläbi suurenevad tema paindlikkus ja empaatiavõime. Lastega palju tegelevatel isadel on vähem stereotüüpseid soolisi arusaamu, nad on sõbralikumad ja peavad laste eest hoolitsemist eriliseks rikastavaks kogemuseks. Tänu maailmapildi laienemisele suudavad nad ka ennast hoopis avaramalt teostada. Õigupoolest alles isana saab mees täiesti täiskasvanuks ja sotsiaalselt küpseks. On enesestmõistetav, et isa õpetab pojale, kuidas olla mees.⁴

---

³ Poolamets, O. 2000. Mees muutub maailmas. Eesti mees Kirjastus MR Piller
<http://www.meestekeskus.ee/04raamatud/mmm/perekondjatool.htm> 15.04.2006

⁴ *ibid*

Dr. Juoko Huttunen (Jyväskylä Ülikool) käsitlused isarollist. Tema arvates võiks isaduse mõiste jagada kolmeks:

1. bioloogiline isa. Isa kui sigitaja. Raskesti määratletav katseklaasiviljastuse ja spermadoonorluse puhul.
2. sotsiaalne isa. Mees, kes tunnistab end isaks, käitub isana, on juriidiliselt lapse hooldaja.
3. psühholoogiline isa. Mees, kelles laps näeb isa, kellega lapsel on püsiv usalduslik kontakt ja kellega ta pidevalt suhtleb.⁵

Tänapäeva peredes võib isadus olla jagatud erinevate meeste vahel: juriidiline isa üks, bioloogiline teine vms. Lapse ja isa suhete seisukohalt on oluline psühholoogilise isa roll. Huttuneni arvates võib kohata nelja tüüpi psühholoogilisi isasid:

1. eemalviibiv isa. Psühholoogiliselt distantseeritud, jahe, tõrjuv. Ei pruugi olla füüsiliselt eemalviibiv. Üldtunnuseks on, et isaksolemisse ei suhtuta eriti tõsiselt, mees ei pea oma isadust mehelikkuse osaks.
2. klassikaline isa. Pere eest patriarhaalselt hoolt kandev, vastutustundlik.. Lastekasvatases karistaja ja tähtsate otsuste tegija. Ei tee järeleandmisi töös või hobides pere huvides, sest pere eest peab hoolitsema ema. Väidetavalt on selline roll paljude meeste jaoks mitte valik, vaid ühiskondlik enesestmõistetavus, millega sisimas rahul ei olda, kuna see on piiratud ja samas nõudlik: eeldab tunnete kontrollimist, olukorra üksi lahendamist, valmisolekut kogu peret üksi elatada.
3. abistav isa. Laste kasvatamises osalev, pereema abistav ja toetav. Põhitööst ja karjäärist mees ei loobu, küll aga teeb järeleandmisi hobides, tegeledes selle asemel lapsega. Seesmiselt on selline "üleminekuperioodi isa" (i.k. transitional father) murelik, kuna adub oma erinevust klassikalisest isast. Võib öelda, et sisemise ja välise isaduse vahel on vastuolu. Isale pole päris selge, kuidas siduda isaroll töö, hobide ja identiteediga.
4. uus isa. Teadlikult täiusliku isaduse poole püüdlev. Uus isa tahab, et mõlemad vanemad vastutaksid võrdselt ja tegeleksid lastega ühepalju, kuna laps vajab neid samaväärselt. Isadus on tähtis mehe täiskasvanuks saamisele ja vaimsele arengule.

---

⁵ Huttunen, J. 1997. Uus isa ehk Kas isa polegi lapsevanem. - Eesti Naine8/97 lk. 46-48. Tõlge eesti keelde Ellen Arnover.

Ka mees võib jääda lapsehoolduspuhkusele, olla kodune isa. Samas ei ole vanemlus ei naisele ega mehele ainuõige ja -võimalik eluviis.⁶

1.2. Isa- carpe diem

Emadepäeva kõned ja- laulud ülistavad ema ohvrimeelsust, hellust ning kannatlikkust. Aga kuidas oleks, kui ka isadepäeval peetaks pidusid, kui ka tublidele isadele jagataks medaleid? Kui öeldakse: Sa oled pere eest hästi hoolitsenud! Oled võtnud oma õlule osa kodusest koormast ja vastutusest lastekasvatuse eest. Oled jaganud lastele armastust ja olnud enamasti kannatlik, kuid vajaduse korral virutanud rusikaga lauale ja lõpetanud tühja jutu. Sinu lapsed on võinud sulle kõigest kartmatult rääkida ja sa ei ole neid kunagi löönud ja tõrjunud.⁷

Kas tavalisel mehel ei teki tunnet, et ta ei küüni iial pidukõnede isaideaalini? Et pere eest hoolitsemine ja majapidamistööd on jäänud kõik naise kanda; lastele ei ole jagunud piisavalt aega ja neile on võib olla liiga kergekäeliselt nähvatutki, eriti väsinuna. Rusikas on laua pihta virutamisest paistes, aga lapsed teevad ikka, mida ise tahavad. Kõiki vähegi delikaatsemaid asju ajavad nad emaga või ema vahendusel.⁸

Autoriteediküsimus on tihedalt seotud isaduseküsimusega. Nagu David Blankenhorn oma raamatus “Fatherless Amerika” osutab, on isadus murenenud eelkõige jõuliste rünnakute, mitte aga tänapäeva meeste saamatuse või ükskõiksuse pärast. Isadust on peetud vanameelsuse ja patriarhaalsuse kantsiks, mille vallutamine oleks esimene samm tõelise võrdõiguslikkuse poole. Kindlasti on isa autoriteedi kadumine kaasa toonud ka midagi head, aga eelkõige on see kasvatanud eesmärgitult mässavate, täieliku tegutsemisvabadusega laste ja noorte hulka.⁹

Tänapäeva isad töötavad palju nii kodus kui ka väljaspool kodu. Töö kõrvalt vaba aega lastega tegelemiseks leiavad vähesed. Järjest suurenev elukallidus on sundinud paljusid Eesti mehi minema tööle välismaale, et saada suuremat palka, millega oleks võimalik

---

⁶ Huttunen 1997, *op.cit*

⁷ Sinkkonen 1998, *op.cit*, lk 9

⁸ *ibid*

⁹ *idem*, lk 11

kindlustada perele normaalsem elujärg ja mis võimaldaks anda lastele paremat haridust. Samas võib isa kuude kaupa kodunt eemalolek mõjuda suhetele lastega laastavalt- lapsed võivad isast võõrduda ning suhted jaheneda. Järelikult, mida enam isa pühendab end tööle, seda enam on ta perest eemal ning selle tulemusena jäävad paljud mehe kui isa funktsioonid perekonnas täitmata.

1.3. Isadus kui sotsiaalne roll

Viimase paari-kolmekümne aasta jooksul on hakatud eristama bioloogilist ja sotsiaalset isadust. Bioloogiline isa tegeleb, higi otsa ees, kusagil alimendipaberitega, samal ajal kui tema laste isa kohuseid täidab hoopis mõni teine mees.¹⁰

Blankenhorni arvates on isadus mitmel põhjusel tähtsaim ülesanne, mis ühiskond on mehele andnud. See aitab mehel olla seaduskuulekas, korralik kodanik ja sunnib teda arvestama teiste inimeste vajadustega. Tähelepanuväärsel kombel aitab isadus mehel rakendada oma agressiivsust sotsiaalsete eesmärkide teenistusse. Teiseks paneb isadus mehe tegutsema laste heaks. Isa pakub lapsele füüsilist kaitset ja materiaalseid hüvesid. Isa mõjutab lapse identiteedi, isiksuse, moraali ja võimete arengut ning annab talle edasi oma väärtushinnangud ja kultuuri.¹¹

Tänapäeva isadusel ei ole enam kindlat sisu ega määratlust, sotsiaalne isadus ei ole seotud konkreetse mehega. Isadus on pigem viis suhelda lapsega ning isa ülesannet võib täita naabrimees, vanaisa, mees tänavalt või lapse trennitreener sama edukalt, kui bioloogiline isa.

Eestis on suhteliselt vähe orbusid ehk vanemateta lapsi võrreldes teiste riikidega, kuid seda enam on meil isata lapsi. Kodus võib ju olla mees, olgu selleks või kasuisa, kui ta aga ei tegele lapsega, ei pööra talle üldse tähelepanu või on hoopis vaenulik lapse suhtes, siis on see laps ikkagi isata. Vastavalt Eesti Vabariigi Perekonnaseadusele on vanema kohustuseks last harida, kasvatada ja kaitsta. Aga kui lapsevanem ei täida oma kohustusi?

---

¹⁰ Sinkkonen 1998, *op.cit.*, lk 17

¹¹ *idem*, lk 18

Maailmas on vähe asju, mis suudavad meest pisarateni liigutada. Ta võib küll rääkida rahulikult läbi kukkunud abielust, sõnakuulmatutest lastest, tagasilöökidest karjääris, laostavatest äriotsustest ja kehalistest kannatustest, aga kui täiskasvanud mees nõustamisel nutma puhkeb, on peaaegu alati põhjuseks tema isa- olgu siis tegu austatud või vihatud, elus või juba surnud inimesega. Ükskõik, millise isaga on tegu, armastab poeg teda kõige sügavamal loomuses ja igatseb tema vastuarmastust ning tähelepanu. Väga paljude, hirmus paljude isade ja poegade vahel lasub emotsionaalne kuristik, mis mõjub hävitavalt eelkõige poegadele, kuna nende vaadete kujunemisel mängib erakordselt suurt rolli just isa isiksus. Liiga paljude poegade jaoks muutub see emotsionaalne lõhe eluaegseks kurbuse, viha, kibestumise ja häbi allikaks. Ja nii antakse see igatsuse ja pettumuse eeskuju edasi isadelt poegadele. See on üks armetu pärandus.¹²

1.4. Vägivalla isadus on isatus

Sotsioloog Hilikka Pietilä kuulutab oma artiklis “Vägivald on meeste probleem” (Helsingin Sanomat 19.01.1998) meeskultuuri revolutsiooni. Revolutsiooni tuleb alustada põhjalike muutustega poiste kasvatuses, samavõrra peavad muutuma ka isad. Isad peaksid tõstma oma valmisolekut luua poegadega lähedast ja toimivat vahekorda, mis aitaks poegadel luua paremaid inimsuhteid ja “olla emotsionaalselt iseseisev”. Nõnda vabanetaks mehelikkuse sotsiaalsest patoloogiast ehk vägivallast.¹³

Millest sünnib vägivald? Paljud sotsioloogid, nagu ka Hilikka Pietilä, peavad kodust vägivallada igasuguse vägivalla “isaks”. Vaevalt, et metafoor juhuslik on: on ju isa see, kes kodus vägivaldselt käitub. Naiste ja laste kallal vägivallatsemise põhjuseks on peetud abieluinstitutsiooni ja selle ebavõrdseid võimusuhteid. Vastupidise arusaama toetuseks esitab kaalukaid tõendeid Blankenhorn (1995). Tema arvates vähendab isadus ja laste eest hoolitsemine oluliselt mehe võimalikke vägivaldseid kalduvusi.¹⁴

Helve Kase raamatus soolisest vägivallast “Vaikijate hääled” toob psühholoog-konsultant Velda Veia välja ühe enamasti meeste vägivaldsuse põhjusena erakordset abituse tunnet.

---

¹² Kindlon, D. & Thomson, M. 1999. Kaini kasvatus. Tõlge eesti keelde. OÜ Balti Raamat, 2003. lk 105-107

¹³ Sinkkonen 1998, *op.cit.*, lk 21

¹⁴ *idem*, lk 19

See abitus võib olla seotud karjääri või tööga, aga töötus üksi ei tähenda, et nüüd vallandub vägivaldsus. Vägivaldsetel meestel on oma impulsside kontrollimine kehvem. Nad ei otsi alternatiive ega kontrolli oma käitumist. Samuti rõhutab ta vägivaldse käitumise kogemust lapsepõlves.¹⁵

Inimese hävitustungil on alati mingi põhjus. Eeskujude järgimisel ja ühiskondlikul reaalsusel on vägivaldse käitumise tekkimisel oma osa, kuid nendest ei piisa, et põhjustada keerulisi agressiooniprobleeme. Hävitustung on vihatunde ja psüühilise struktuuri tugevuse vahelise disproportsiooni tulem. Inimene, kellel on tugev ego ehk mina, talub võimsaid raevupurskeid, ilma et ta teistele kallale kargaks, seevastu nõrga minaga inimene otsib kergesti rusikatelt kaitset. Agressiivsus ei muutu arengu käigus "taltsaks", vaid lainetab vabalt.¹⁶

Oma raamatus "Koos isaga" on Jari Sinkkonen kasutanud mina ehk personaalsuse struktuuri metafoorina maja. Võib tõdeda, et heas korras maja püsib soe, seal on mõnus elada ja kasutatud energia eest tuleb maksta mõõdukalt; seevastu hõredate seintega maja vajab tunduvalt rohkem energiat, sest suurem osa sellest haihtub ilmaruumi.¹⁷

Mõistuse maja konstruktsioone kahjustab tahtele allumatu ärritite tulv, mille ohvriks väikelaps langeb, ilma et ta ise suudaks ennast aidata. Ärritite tulv võib pärineda ka lapsest enesest. Näiteks võib kesknärvisüsteemi arenguhäire segada väliste ärritite valikut ja tugev valu psüühika seestpoolt üle koormata. Ka liiga pikaks ajaks üksijäämine põhjustab psüühilist "müra". Mina struktuuri rikutakse, mis soodustab kalduvust tajuda ärriteid tahtele allumatuna. Nii on tekkinud nõiaring. Nõrga minaga laps võib saada raevuhoo pelgalt sellest, et tal tuleb lühikese aja jooksul liiga palju kogeda, samas kui seesama, aga väiksemas koguses, ei teeks midagi halba.¹⁸

Lapse diferentseerimata algenergiaga on samamoodi nagu mis tahes jõuga: seda võib kasutada nii heaks kui ka halvaks otstarbeks. Ebameeldivad tunded ja pettumused ilma tasakaalustava armastusekogemusega kujundavad ajapikku välja automaatse raevu, mida

---

¹⁵ Kase, H. 2002. Vaikijate hääled. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu. Lk 236

¹⁶ Sinkkonen 1998, *op.cit.*, lk 23

¹⁷ *ibid*

¹⁸ *ibid*

laps ei jõua mõistusega üldse käsitleda, vaid mis purskab välja tegudena, näiteks lõhkumise või löömisena. Laps aga, kes on saanud karmi kasvatusena ja kogunud otseselt vägivalda, surub kõik vaenulikud tunded maha ja käitub nii, nagu talle tundub olevat sobiv. Masinliku koore all peitub verehimuline raev, mis kogub aastaid hoogu. Kui siis miski, näiteks viin, ahelaid lõdvestab, on tagajärjed kohutavad. Kõike, mis näib vägivallana, ei peaks siiski vägivallaks pidama. Naginad, kähmlused, jõukatsumised ja mõnikord isaga korralik taplus kuuluvad paljude tavaliste poiste loomuse juurde. Nende hukkamõistmine ja karistamine vägivallana maksab hiljem kätte. Laps ei taltu ega rahune, vaid tunneb ennast “paha” ja “petisena”. Temast saab silmakirjatseja, hierarhia pannakse paika ebaausate võtetega ning täiskasvanute seljataga.¹⁹

Käitumishälvetega poisi rahustamiseks piisab sageli lihtsast isalikust tähelepanust ja võimalusest teha koos midagi konkreetset. Rahutu, täielikku tegutsemisvabadust nautiv ja juba kuritegelikule teele astunud noor vajab isalikult paika pandud piire. Mida aeg edasi, seda enam peetakse vabaduse piiramist eetilisele küsitavaks ning ühiskond suhtub probleemsetesse noortesse ambivalentset ja kõhklevalt: ei lubata, aga ei keelata ka. Vahel tundub, et vabadust peetakse paremaks ja eetiliseks kui ükskõik millist sunnivahendit, isegi siis, kui see annab noorele vabaduse ennast hävitada.²⁰

Hoidmaks ära laste purustavat vägivalda ja raskeid käitumishäireid, piisaks täiesti sellest, kui tavalised, kainelt mõtlevad, empaatiavõimetega mehed võtaksid osa oma laste igapäevases kasvatuses ja elust.

1.4.1 Vägivallane isa

Oma raamatus "Isatu Ameerika" kirjutab David Blankenhorn, et isade puudumine võib olla kõige teravam sotsiaalne probleem tänapäeva USA-s, kus 15 miljonit last kasvavad ilma isata. Mõni aasta tagasi viidi USA kõige suuremas vanglas läbi uurimus. See näitas, et mehed olid vähemalt ühest aspektist sarnased, ja see oli isa puudumine. Tõenäoliselt kehtib see iga vangla kohta. Me seisame vastakuti uue sügava isahaava või näljaga isa järele.

---

¹⁹ Sinkkonen 1998, *op.cit*, lk 22-24

²⁰ *idem*, lk 11

Meeste kirjeldus oma isadest jääb suurelt osalt samaks – see on nii emotsionaalselt kui ka füüsiliselt puudulik ja sageli vägivaldne²¹

Varasematel aegadel nõudis isa, et lapsed osaleksid talutöodes, ning ta ise oli töödejuhataja. Isa autoriteet oli vaieldamatu ja mõnikord tarvitati seda ka kurjasti. Keretäis või mõni muu füüsiline karistus ei olnud midagi erakordset, samas oli ka aeg teine. Kindlasti jäi ka siis mõni isa oma lapsele kaugeks, tekitas temas isegi hirmu. Siiski ei olnud isa rangus peamine põhjus, mis isa ja last lahutasid, ega ka abielulahutus nagu tänapäeval. See oli viin, mis isa oma maailma viis; viin tegi pered vaeseks, külvas häbi, tõstis isas raevukalt pead, sundis peret pakasesse kihutama või hoopis enesetapuga lõpetama. Perekonna lagunemine ja juhuslikud suhted tõstavad vägivaldasoodumust.²²

Kõigist ühiskondlikest muutustest hoolimata on alkoholism ka Eestis säilitanud oma erilise osa isaduse hävitajana.

Noor inimene, kes ei tunne oma sisemist tunnetemaailma ega selle mõju oma elule õigesti, käitub paljudes olukordades impulsiivselt ja tahtmatult. Ta pole veel õppinud oma tundeid juhtima ega nendega mõõdukalt ringi käima. Ta reageerib ägedas tülis eakaaslastega vihaselt ja agressiivselt, ei oska oma ülekeevaid tundeid juhtida ja satub seepärast kiiresti füüsilisse konflikti.

Olulisel kohal on ka sotsialiseerumine – vägivalda kaudu sotsialiseerumist toetab sageli filmi- ja meediatööstus, see põhjustab omakorda konfliktsituatsioonides vägivalda kasutamist nii kodus kui ühiskonnas üldiselt. Vägivallal on kombeks alla kriipsutada ja rõhutada maskuliinsust. Ebakindlast ja emotsionaalselt vigasest poisist võib saada karm ja kardetav mees, kui ta kasutab vägivalda – temast saab nõ *tough guy*. Selline maskuliinsus on ka ühiskonnas heaks kiidetud. Me loome meeste kujusid, mis edastavad käitumise vägivaldset normi ka meie poegadele, kes igatsevad head isa.²³

Norras tehtud uuring vägivaldsetest meestest näitas, et enamus neist puutus kokku vägivaldse isaga. Nad olid kogenud isa, kes kuritarvitas nende ema. Kahjuks on poegadel kalduvus korrata isade loodud mudeleid. On tähtis rõhutada fakti, et mitte pojad polnud

---

²¹ Blankenhorn, D. 1995. *Fatherless America*. New York: Basic Books.

²² Sinkkonen 1998, *op.cit*

²³ Lorentzen, J. 2001. *Mehed ja vägivald*. Oslo ülikool
<http://www.enut.ee/enut.php?id=56> 15.04.2006

need, kelle kallal vägivalda tarvitati, aga nad olid pealtnägijaks oma isa vägivaldsele käitumisele oma ema suhtes.²⁴

Üks Norra uurimus on näidanud, et paljudel päris tavalistel meestel on probleeme isafiguuri puudumisega. See isa, keda lapsed ei tunne, on keegi eemal asetsev, agressiivne, meie maskuliinse kultuuri rajaja. Enamikes Lääne riikides hakkavad esile kerkima statistikad, mis näitavad tohutut isade puudumise määra. Euroopas on sadu tuhandeid poegi, kes ei ole kunagi näinud oma isa. Poisid sotsialiseeruvad ja kasvavad meesteks läbi isade ja kui isad ei ole kohal, siis pojad sageli igatsevad nende järele, mis omakorda põhjustab idealiseeritud isakujude tekkimist, kus tühimik täidetakse hüpermaskuliinsusega.²⁵

---

²⁴ Lorentzen 2001, *op.cit*

²⁵ Blankenhorn 1995, *op.cit*

2. ISA JA LAPSE SUHE

2.1. Pärast lahutust

Kui isa ja lapsed ei ela koos ning isa ei saa laste emaga läbi, siis võib ta olla ükskõik kui hea; lastele ei ole sellest kuigivõrd kasu. Isa õiguste kindlaksmääramine on saanud tänapäeval kohtu ülesandeks. Praegu võitleb nii Eestis kui ka mujal maailmas päris palju isasid õiguse eest kohtuda oma lapsega pärast lahutust.

Saksa raviarst ja psühhoanalüütik Alexander Mitscherlich kirjeldas isatut ühiskonda juba 1963.a. Miski ei viita sellele, et olukord oleks täna paremuse poole läinud. Lahutuste arv kasvab ja selle tulemusel kaotavad tuhanded lapsed igapäevase kontakti isaga. Ainult kolmandik lahutatud isadest suudab säilitada regulaarse kontakti oma lastega. Me peame rohkem teadma isatu ühiskonna tagajärgedest ja peame looma poliitika, mille tagajärjel isad naasevad oma kodudesse ja võtavad osa vastutusest laste eest.²⁶

Andres Siplane magistritöös „Bioloogiliste sidemete katkemise seosest hälbiva käitumisega“ vaadeldud grupi seas oli väga vähe täisorbe. Võimalik tüüpilisem lahusprotsess kulgeks umbes järgmiselt: bioloogiline vanem ignoreerib või väärkohtleb last, mis kutsub esile lapse reaktsiooni tavaliselt mingi hälbivuse näol (olgu selleks kasvõi hulkumine või sõnakuulmatus). Selleks hälbivat käitumist vallandavaks teguriks võib olla sageli ka lapsevanemate abielulahutus. Lapse hälbiv käitumine põhjustab probleeme kooliga ja eakaaslastega, samuti vanematega, kelle mõistvast ja asjatundlikust reaktsioonist sõltub palju. Lapse suhtes kohandatavad uued sanktsioonid süvendavad või lisavad hälbiva käitumise vorme. Mõne aastaga võib olukord halveneda sedavõrd, et kõne alla tuleb lapse saatmine erikooli koolikohustuse eiramise ja raske käitumise pärast või kohtuga vanemlike õiguste äravõtmine lapsevanema vastutustundetuse tõttu oma lapse kasvatamisel. Nii on see tõrjumise protsess mitmepoolne - reaktsioon teise poole käitumisele põhjustab veel enam kaugenemist.²⁷

---

²⁶ Blankenhorn 1995, *op.cit*

²⁷ Siplane, A. 2001. Bioloogiliste sidemete katkemise seostest hälbiva käitumisega-magistritöö
<http://www.parnu.ee/kasupere/bioloogiliste.html> 29.03.2006

Oma magistritöös toob Andres Siplane välja hulga negatiivseid tegureid, milledest mõnede mõjuväljas riskigrupi alaealine on juba ka oma bioloogiliste vanematega koos elades, kuid mis enamasti võimenduvad just pärast nendest lahutamist:

- keskmisest madalam haridus
- keskmisest nõrgem/vähem jälgitud ja hooldatud tervis
- keskmisest madalam sotsiaal-majanduslik staatus
- keskmisest nõrgem sotsiaalne võrgustik
- lapsepõlves kogetud vägivald, alahooldatus, hüljatus
- pärisvanematest lahutamise kogemus
- raskused enda identifitseerimisel
- kohanemisraskused uue koduga
- umbusk uue hooldaja suhtes, usaldussuhte loomise raskused.²⁸

2.2. Kasuisa

Eesti Vabariigis suureneb iga aastaga perede arv, kus laste kasvatamisel mängib esimest viiulit mitte bioloogiline isa, vaid kasuisa. Isa lahkub oma perekonna juurest, et luua uus perekond. See tähendab seda, et isa pühendub nüüd uue naise laste kasvatamisele. Uue pere laste jaoks eksisteerib uus isa seni, kuni püsib kooselu laste emaga. Juhtub ka see suhe purunema ja niinimetatud isa leiab taas uue elukaaslase, kasvab taas nende laste arv, kes kasvavad isata.

Uuel isaskandaalil ei ole kerge ema ja laste moodustatud perekonda pääseda. Temalt nõutakse diplomaatiat, peenetundelisust ja kannatlikkust. Kõige hullem viga on haarata juhtimine kohe kiiresti enda kätte ja hakata käsutama veel peaaegu tundmatuid lapsi. Teine lõks, kuhu võõrasisa kergesti langeb, on see, et ta seab eelmise liidu lapsed eelisasendisse. Tark mees on kannatlik, peab mõne aja lastega distantssi ja toetab ema tegevust kõrvalt. Kui ta on vastuvõetav ega kamanda liiga palju, hakkab jää vähehaaval sulama. Kõige kergemini tekib kontakt väikeste poistega, eriti kui nad on jäänud ilma isa tähelepanust ja armastusest. Ka puberteedi tunnetemõllust väljunud noored täiskasvanud võtavad ema uue mehe omaks suhteliselt kergesti.²⁹

---

²⁸ Siplane 2001, *op.cit*

²⁹ Sinkkonen 1998, *op.cit*, lk 107

Kasuisadest on kirjutatud nii halba kui head. Autori arvates on lapse suhtes kõige halvem variant selline, kui ema ja kasuisa astuvad koos lapse bioloogilise isa vastu ja seavad omapoolse tunnustuse tingimuseks, et laps temast lahti ütleks.

2.3. Puudulik isadus

Puudulik isadus põhjustab küllalt sageli lastes käitumishäireid ja antisotsiaalsust. Juba väikeste lastena ehk latentsieas muutub loata võtmine näppamiseks või koguni varastamiseks ja petmisest saab valetamine. Siit alates võib lapse varastamist ja petmist nimetada juba antisotsiaalseks sümptomiks. Sageli võib see tendents olla mööduv, sisemise segaduse või ilmaoleku kogemusega seotud nähtus ja sel juhul vajab laps mõistmist, mitte karistust. Ent kahetsusväärset sageli ei kao need sümptomid noorus- ja täiskasvanuikka jõudes kuhugi. Küsimus on selles, kas lapsel on arenenud sisemine kohtusüsteem, psüühiline struktuur, mis aitab tal pahategudest hoiduda. Isal on selle struktuuri kujunemisel mitmeti keskne roll. On osutatud, et hea samastumine isaga on seotud lapse omandatud moraalinormide, terve süütunde ja reeglitega kohanemisega. Samastudes talub laps või noor kriitikat ja on võimeline oma tegude eest vastutust võtma.³⁰

Noored kurjategijad saavad lapsepõlves väga vähe tunda isa positiivset tähelepanu ja juhatusi. Nad ei ole kogenud niivõrd vägivalda, kuivõrd ükskõiksust, ning isal on olnud kaldumus neid pilgata ja sõnadega allutada. Agressiivsete ja asotsiaalsete poiste isad on väga sageli olnud nooruses asotsiaalid ja kuritarvitanud alkoholi.³¹

2.4. Isa puudumine

Üks Norra uurimus on näidanud, et paljudel päris tavalistel meestel on probleeme isafiguuri puudumisega. See isa, keda lapsed ei tunne, on keegi eemal asetsev, agressiivne, meie maskuliinse kultuuri rajaja. Enamikes Lääne riikides hakkavad esile kerkima statistikad, mis näitavad tohutut isade puudumise määra. Euroopas on sadu tuhandeid poegi, kes ei ole kunagi näinud oma isa. Poisid sotsialiseeruvad ja kasvavad meesteks läbi

---

³⁰ *idem*, lk 109

³¹ *ibid*

isade ja kui isad ei ole kohal, siis pojad sageli igatsevad nende järele, mis omakorda põhjustab idealiseeritud isa-kujude tekkimist, kus tühimik täidetakse hüpermaskuliinsusega.³²

Tänapäeval on isadest suur puudus. Ühes Ameerika teledokumentaalis küsitleti lapse- ja noorukieas kurjategijaid. Peaaegu kõik poisid tunnistasid, et neil ei ole isa, või kui on, siis istub ta mingi vägivaldteo eest pikemat aega vanglas. Küllaltki sarnane seis valitseb ka Eestis.

Kui isa puudub, siis kes või mis puudub? On kaks täiesti eri asja, kas sureb või läheb ära armastatud ja lähedane isa või pääseb laps vägivaldsest ja joodikust isast. Ka lapse iga on siin tähtis; isa kadumine saab oma värvingu ja tähenduse vastavalt sellele, millisel arenguastmel laps parajasti on. Laps võib jääda süütunde küüsi ja mõelda, mida ta võiks teha, et isa tagasi tuleks.³³

Blankenhorn on öelnud, et surm tapab isa, aga säilitab isaduse, samal ajal kui isa kadumine säilitab küll hinge, kuid tapab isaduse.³⁴

Isatu poiss halvustab tihti või koguni eitab isa tähtsust oma elus. Ettekujutuses on isa jagatud kaheks täiesti erinevaks pooleks: ühest küljest on ta tühine ja jõuetu, teisest ohtlik ja talitsematu tungija, kes häirib ema ja poja meeldivat harmooniat.³⁵

2.4.1. Isad vanglas

Anne M. Dannerbeck'i poolt 2005.aastal läbiviidud uuringu põhiideeks oli vanemate vangistuse mõju uurimine noorukite hilisemale võimalikule kriminaalsele käitumisele. 1112 kriminaalse nooruki hulgas läbi viidud uuringu tulemusena selgus, et 31%-il olid vanemad olnud vangistatud.³⁶

---

³² Blankenhorn 1995, *op.cit*

³³ Sinkkonen 1998, *op.cit*, lk 178

³⁴ Blankenhorn 1995, *op.cit*

³⁵ Sinkkonen 1998, *op.cit*, lk 102

³⁶ Dannerbeck, A. M. 2005 Differences in Parenting Attributes, Experiences, and Behaviors of Delinquent Youth with and without a Parental History of Incarceration

Tulemused kinnitasid kolme püstitatud hüpoteesi :

- vanematel, kes on viibinud vangistuses, on vähesed vanemlikud oskused ning nende puhul ilmnevad tegurid, mis nende oskuste taset veelgi vähendavad : ainete kuritarvitamine ning vaimsed häired
- noorukid, kelle vanemad on olnud vangistatud, on suurema tõenäosusega pidanud kogema vähese kasvatusena negatiivseid nähte ning ainete tarvitamist, samuti lastekodusse või kasuperedesse paigutamist
- noorukid, kelle vanemad on viibinud vangistuses, omavad ka ise pikemat ja tõsisemat kriminaalset karjääri.

Uuringu tulemusena ei saadud kinnitust neljandale hüpoteesile, et vanemate vangistus ennustab noorukite hälbivat/ kuritegelikku käitumist.³⁷

Väga suureks riskiteguriks noorukite hälbiva käitumise ning täiskasvanute kuritegevuse puhul on kuritegeliku käitumisega vanema olemasolu. Ühe uuringu kohaselt on noorukitel, kelle vanem(-ad) on kriminaalkorras karistatud 3-6 korda suurem tõenäosus hälbivale/kriminaalsele käitumisele.³⁸

Autori lõputöö uurimuses tuleb samuti leida tõestust püstitatud hüpoteesidele, mis kattuvad Dannerbeck'i poolt läbiviidud uuringus püstitatud hüpoteesidega. Peale autori uurimustulemuste analüüsi ja kokkuvõtete tegemist oleks võimalus võrrelda autori ja Dannerbeck'i uurimustulemusi.

Üks teoreetiline lähenemine pakub välja võimaliku põhjusliku seose vanemate vangistuse ja nooruki hälbiva/kriminaalse käitumise vahel. Nimelt sotsiaalse õppimise teooria väidab, et inimesed õpivad teatud käitumisi teiste inimeste jälgimise teel. Läbi sellise jälgimise omandab inimene käitumise ning hakkab ka ise antud situatsioonis sarnaselt käituma. Samuti väidab antud teooria, et eeskujul omab suuremat mõju jälgijale, kui eeskujul on jälgijaga sarnane või omab kõrgemat sotsiaalset staatust. Sellele teooriale põhinedes saaks väita, et laps jälgib ja kogeb vanema käitumist, mis viis tolle vangistamiseni ning siis kannab selle üle oma käitumisse. Kui mõelda aga, et paljud emad ja isad, kes viibivad

---

-*Youth Violence and Juvenile Justice*, Vol 3 no 3 July 2005, Sage Publications lk 199

³⁷ *ibid*

³⁸ *idem*, lk 200

vanglas, ei ela koos oma järglastega enne vabanemist, ning isegi kui kontaktid vangistuse ajal on minimaalsed, on need inimesed oma järglaste jaoks siiski mõjuvõimsad eeskujud.³⁹ 1999. aastal esitas Lapse heaolu ühing Ameerika riiklikule uurimuskeskusele raporti 1998 aastal „Vangistuses olevate vanemate laste keskuse ja Perekonna programmide“ (TCFT) poolt juhitud uurimuse lastest, kes kasvasid kasuperedes. Uurimuse andmed olid dramaatilised ning ootamatud:

1. ca 80%-l uuritud lastest oli vähemalt üks vanem olnud arreteeritud või viibinud lapse eluajal vanglas. Sellesse kogumisse ei kuulunud need lapsed, kelle vanemate õigusrikkumine sisaldas rünnet lapse(te) vastu. Kui lisati ka see grupp lapsi, siis tõusis uuritud/vangistuses viibinud vanemat omavate laste %90ni;
2. ca 40%-l uuritud lastest olid mõlemad sünnijärgsed vanemad olnud seotud õigusmõistmise süsteemiga;
3. ca 70%-l uuritud lastest oli üks vanematest süüdimõistetud mingil ajal nende kasuperes viibimise jooksul;
4. ja ainult 10%-l lastest oli uuringu läbiviimise ajal süüdimõistetud ema ning 33% isa;
5. ca 85% laste kasuperede-süsteemi sattumiste põhjused ei olnud otseselt seotud vanema vangistusega. See ei kehtinud aga nende 10% laste puhul, kelle vanemad olid vangistatud lapsevastaste kuritegude eest.⁴⁰

Joe Murray kirjutab oma artiklis isadest, kes viibides vanglas, igatsevad väga oma laste järele. 1987. aastal hinnati, et igal aastal kaotab umbes 100 000 last oma isa nii Inglismaal kui ka Wales`is vanglatesse. Perekonnasidemete katkemise on põhjustanud vangistus, mis omakorda on põhjustanud vangide enesetappe.⁴¹

Küllaltki oluliseks teguriks alaealise kriminaalse karjääri kujunemisel on vanemate kriminaalne taust ning kas ühe või mõlema vanema, samuti lähisugulase vangistus.

---

³⁹ Dannerbeck 2005, *op.cit.*, lk 200

⁴⁰ Bureau of Justice Statistics. 2000. Vangistatud vanemad ja nende lapsed.
<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/abstract/iptc.html> 24.04.2006

⁴¹ Murray, J. 2002. Isad vanglas
<http://www.actiopf.org.uk/fathersinprison.html> 24.04.2006

2.4.2. Mõjud laste emotsioonidele ja käitumisele

Laps, kelle isa on vanglas, tunneb sageli ülimalt kurbust, kaotust, viha, tagasilükatust, mõistmatust ja kartust. Olla isast eraldatud on igale lapsele raske mistahes olukorras. Need lapsed elasid läbi kasvava tasemega depressiooni, rahutust, ängi, madalat enesehinnangut, keskendumise puudumist, madalat akadeemilist esinemist, põhjuseta puudumisi koolist, kodust ära jooksmist ja alaealistena sooritatud õigusrikkumisi. Nende laste puhul on väga suur tõenäosus, et nad satuvad kord ise vanglasse. Samas, mitte iga isa vangi sattumine ei too endaga kaasa negatiivseid mõjutusi lastele. Mõned teevad vastupidi edusamme, kui vägivaldne või hoolimatu vanem on perest eemaldunud. Sellel perioodil saab perekond positiivselt edasi areneda.⁴²

Lapsed loomulikult erinevad teineteisest sellepolest, kuidas nad reageerivad olukorrale, et nende isa on vanglas. Erinevused käitumises võivad olla põhjustatud vanusest, millised olid nende suhted enne isa vanglasse sattumist, hoolitsusest vangistuse kestel, mis neile on öeldud isa puudumise kohta, kui palju nad temaga kokku saavad ja kui pikk on olnud lahusolek.⁴³

Üldiselt on teada, et lapsed, kelle isad on vanglas, kannatavad rohkem, kuna nad on eraldatud ühest kõige tähtsamast osast- nende isast. Kuid on veel mitmeid laste olukorda raskendavaid asjaolusid⁴⁴:

1. Paljudel lastel, kelle isa on vanglas, on haavatav tagataust. Asjaolud, mis ennustavad vanemate vangistust ja kriminaalsust, on vaesus, vaene eluase ja elamine puudust kannatavas naabruskonnas/ ümbruskonnas; samuti muutuvad vangistatud isade lapsed tundlikumaks psühholoogilistele probleemidele.
2. Vangistatud isa mõjutab tervet perekonda, sealjuures kaudset ka lapsi. Tihtipeale perekonna sissetulek väheneb oluliselt. Perekonnad on sunnitud vahetama elukohta ja lapsed peavad koole vahetama. Lapsed on ära hirmutatud ja perekonnad on silmitsi kohutava sotsiaalse eraldatusega, mille on põhjustanud häbitunne.

---

⁴² Murray2002, *op.cit*

⁴³ *ibid*

⁴⁴ *ibid*

3. Sageli muutub ka laste eest hoolitsemise tase. Enamus laste järele vaatab nende ema, kuid paljude eest hoolitsevad sugulased või sõbrad ning mõned neist on võetud kasuperedesse. Sageli on vanemad lapsed sunnitud võtma vastutuse pere eest endi peale.

Kuidas lapsed mõistavad ja kohanevad isa vangistusega. Uuringud on näidanud, et 1/3 lastele ei öeldud, kus nende isa on ja 1/3 lastele ei räägitud isa kohta tõtt.⁴⁵

2.4.3. Laste suhtlemine isaga vanglaperioodil

Enamik lastest suhtleb oma isaga vanglasoleku ajal regulaarselt läbi telefonikõnede, kirjade ja kokkusaamiste, et säilitada suhted isaga. Paljudel lastel ei ole võimalust külastada oma isa, kuna nad on üleviidud eemale nende kodust või on olnud vanemate vahel konflikt või püüavad hooldajad varjata laste eest, et nende isa on vanglas. Isegi, kui lapsed saavad oma isa külastada, võib see olla väga traumeeriv elamus: pikad ootamised, läbiotsimised ning kohtumine oma isaga vangla keskkonnas ilma füüsilise kontaktita, võib olla väga muret tekitav, segadusse ajav ja hirmutav. Samas on lapsed üldiselt väga rahul oma isa nägemisega, eriti väiksed lapsed.⁴⁶

---

⁴⁵ Murray 2002, *op.cit*

⁴⁶ *ibid*

3. UURING „ISA VÕI LÄHIMEESSUGULASE VANGISTUSE MÕJU MEESOOOST ALAEALISELE KINNI PEETAVALE ISIKULE“

3.1. Uurimisprobleemi asetus ja meetodika

Autor on püstitanud kaks hüpoteesi:

3. Isa puudumine ja lapsepõlves kogetud väärkohtlemine on soodustanud alaealise sattumist vanglasse.
4. Isa või lähimeessugulase vangistus on soodustanud alaealise sattumist vanglasse.

Uurimisprobleemi lähtealuseks on võimalus, et kodune vägivald, isa puudumine, kasuisa ning isa või lähimeessugulase (nt venna, onu jne) vangistus on soodustanud alaealise sattumist vanglasse.

Eesmärgi saavutamiseks ja hüpoteeside kontrollimiseks koostas autor ankeetküsimustiku (vt lisa 1), mille abil püüab autor leida vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Milline on olnud alaealise kinni peetava isiku kodune taust?
- Kas alaealine kinni peetav isik on kogenud kodus väärkohtlemist?
- Kas isa või keegi meeslähisugulastest on olnud eelnevalt vangis või kannab hetkel vanglas karistust?
- Kas ja kuidas on isa või meeslähisugulase vangistus on soodustanud alaealise sattumist vanglasse?

Ehki vanemate ülesanne on kasvatada lastest korralikud ja ühiskonnale täisväärtuslikud kodanikud, loovad vanemad sageli kas teadmatusest, ükskõiksusest või ka täiesti teadlikult tingimused kasvulavaks, kust hiljem kasvavad välja tulevased õiguskorra rikkujad ja ka potentsiaalsed vanglakandidaadid.

Uurimismeetodina on kasutatud kvalitatiivset meetodit ja viidud läbi struktureeritud intervjuu ehk ankeetintervjuu alaealiste eeluuritavate kinni peetavate isikutega. Andmete kogumisel kinni peetavate kohta vestles autor kontaktisikute, sotsiaaltöötajate ja alaealiste sotsiaalpedagoogiga. Samuti on võetud andmeid vangiseregistrist ja tutvutud kinni peetavate isiklike toimikutega.

Uuritavas valimis osales 48 eeluurimise all olevat alaealist kinni peetavat isikut, kellest 27 olid vene keelt kõnelevad kinni peetavad ja 21 eesti keelt kõnelevat kinni peetavat.

Uurimuse läbiviimiseks tuleb täita järgmised ülesanded:

- läbi töötada teemakohane teaduslik kirjandus;
- tutvuda olemasolevate läbiviidud uurimustega;
- tutvuda kinni peetavate isiklike toimikutega ja vangistusregistris olevate andmetega Tartu vanglas;
- läbi viia kinni peetavatega struktureeritud intervjuu ehk ankeetintervjuu Tartu vanglas;
- viia läbi vestlused vanglatöötajatega;
- analüüsida saadud tulemused;
- teha järeldused ja ettepanekud.

3.2. Uurimuse teostamine

Uurimuse läbiviimine toimus Tartu Vanglas veebruarist aprillini aastal 2007. Uurimuses osalemine oli alaealistele kinni peetavatele isikutele vabatahtlik. Intervjueerimine toimus väikese kinnises (akendeta) ruumis, mida kasutasid vestluste läbiviimiseks kinni peetavatega erinevad ametiisikud (advokaadid, sotsiaaltöötajad, vaimulikud jne).

Uurimistöö ainekust moodustavad 48 meessoost alaealise kinni peetava isiku vastused. Intervjueerimise ajal viibisid ruumis ainult kinni peetav isik ja uurimuse autor. Sotsiaaltöötaja või kontaktisiku juuresolekul sulgusid kinni peetavad isikud endasse. Nad püüdsid näidata kas ennast, kodust kolukorda või enne vanglasse sattumist toimunut paremas valguses.

Autor kutsus eelnevalt kinni peetava isiku kambrist välja, tutvustas ennast, selgitas kinni peetavale intervjueerimise eesmärgid ja vastas küsimustele, mis kinni peetaval isikul tekkisid seoses ankeetküsitluse ja intervjuuga. Kinni peetava isiku nõustava vastuse korral toimus intervjuu eelpool mainitud ruumis.

Küsitletud olid vanuses 14-18-aastased alaealised kinni peetavad. Haridustase oli alaealistel kinni peetavatel erinev- eestlastel oli keskmine 8 klassi ja venelastel 7 klassi. Valimis oli alaealisi, kelle haridustase oli 5 ja 6 klassi, kuigi vanust oli juba 15-16 aastat ja oli ka vene rahvusest 14-aastane kinni peetav, kelle haridustase oli vabaduses lõppenud 4nda klassiga.

Algselt oli autoril kavas uurimus läbi viia ka Viljandi Vanglas. Uurimuse läbiviimine Viljandi vanglas takerdus autori haigestumise ja Viljandi Vangla direktoriga külastuse suhtes kokkuleppe mittesaavutamise tõttu. Toimused muudatused ka ankeetküsitluse ja intervjuerimise osa. Teisel intervjuul vene rahvusest kinni peetavaga selgus, et ta ei suuda ankeeti täita, kuna haridust 4 klassi ning käekiri ei olnud loetav. Kui autor soovis, nagu oli eelnevalt kinni peetava isikuga kokku lepitud, teda pärast ankeedi täitmist intervjuerida, et suunata jutt autorit huvitavale teemale, muutus kinni peetav isik kinniseks või oli tunda, et ta ei vasta ausalt. Järgmiste kinni peetavate isikutega viis autor läbi intervjuu, toetudes koostatud ankeetküsitlusele. Vene keelse ankeedi jättis autor uurimusest välja, kuna valdab vabalt vene keelt.

3.3. Valik alaealiste kinni peetavate isikute eluloo lühikirjeldusi

I Vene rahvusest 15aastane kinni peetav. Hetkel käib vangla 7.klassis, kuid kool teda ei huvita. Eeluurimise all istub varguste eest, et saada raha ja hankida narkootikume. Eeldatav karistus süüdimõistmise korral on 3aastat. Eelnevalt on olnud 2,5aastane tingimisi karistus. Vangistust on 5-6 korda kandnud onu, isa on istunud 2 aastat Venemaal vangis. Mõlemad varguste eest. Kuni 4.klassini õppis tavakoolis, edasi Tapa erikoolis. Koolis käia ei taha, ei huvita. Mingil määral suhtleb ema ja kahe õega. Kasuisa vihkab meeletult peksmist ja mõnitamiste pärast. Järgnesid kodunt ärajooksimised, kambas hulkumised ja vargused. Varastati kõike, mida oli võimalik teha rahaks. Ei olnud harvad ka tänaval endast noorematelt lastelt vägivaldaga mobiiltelefonide ja raha võtmine. Suitsetama hakkas juba 6-aastaselt. Narkootikumidest alustas kanepi suitsetamisega, alates 2000.aastast tarvitab heroini. Vabanedes loodab leida tööd, et hankida heroini.

II Vene rahvusest 17aastane kinni peetav. Hetkel käib vangla 9.klassis, tundidest puudub pidevalt. Eeluurimise all istub korduvate varguste pärast nii poest kui ka tuttavate

korteritest. Eeldatav karistus süüdimõistmise korral 5 aastat. Eelnevalt on juba vangitust kandnud. Vangitust on kandnud nii kinni peetava isa kui ka vanaisa. Isa on kinni istunud kolm korda, peamiselt varguste ja röövimiste eest, viimane oli tapmise pärast. Mõlemad surid mitu aastat tagasi. Oma kriminaalset karjääri alustas ta juba 5-aastaselt. Peale järjekordset vabanemist vanglast võttis isa 5aastase poisi poodi kaasa, et õpetada, kuidas poest varastada. Seda tehti korduvalt, kuni amet selgeks sai. Alguses väiksemad asjad ja väiksemad kogused, oskuste arenedes juba väärtuslikumat kraami ja suuremates kogustes. Vastu hakata ei saanud, sest siis peksis isa poisi armutult läbi.

Suitsetama ja alkoholi tarbima hakkas kinni peetav 10-aastaselt. Selleks ajaks oli ka isa juba surnud. Tekkis oma kamp, kellega koos käidi edasi vargil, joodi ning suitsetati. Sagenesid hulkumised, kodus ööbis harva. Ema ja vanaema tema käikude vastu suuremat huvi tundnud. Politsei huviorbiiti sattus esimest korda 11aastaselt pidevate vargustega vahelejäämise eest poodides. Alguses pakkusid vanemad poisid niisama narkootikume, hiljem vajadusest pidi kinni peetav järjest rohkem varastama, et tekkinud vajadust narkootikumide järele rahuldada. Heroiini tarvitab alates 2004.aastast. Praegu on tal tugevad depressioonihood. Meedikud on talle rahustuseks määranud depressandid, et leevendada võõrutusnähtusid. Küsimuse peale, et mida ta vabanedes tegema hakkab, oli konkreetne vastus: „Lähen uuesti vargile, et saada heroini. Õppima ja töötama ma ei hakka. Minu tee on varsti siia tagasi ja mis siis, mul kama!“.

III 16aastane kinni peetav- eestlane. Hetkel õpib 9.klassis. Eeluurimise all istub varguste pärast, eeldatav karistus 5aastat. Vargile ajas kodune raha puudus. Eelnevalt karistatud ei ole. Isa on karistatud 4aastase vabadusekaotusega (surnud), vanem vend kannab karistust X vanglas röövtapmise eest. Politseile on varem vahele jäänud purjus peaga lubadeta autojuhtimise pärast, karistatud trahvidega. Suitsetama ja alkoholi hakkas tarbima 13aastaselt. Narkootikume tarbis harva, peamiselt amfetamiini ja ecstasyt nädalavahetustel sõpradega koos, et „unustada vanemate koolikaaslaste mõnitamised ja võmmud kuklasse“. Kodustest suhtleb ema ja õega, suhted on head. Peale vabanemist soov edasi õppida ja ka tööle minna.

IV Vene rahvusest 16aastane kinni peetav. Hetkel õpib vanglas 8.klassis, tundides käia ei viitsi, segab süstemaatiliselt tundide läbiviimist. Eeluurimise all istub elamu mahapõletamise ja tapmiste eest. Eeldatav karistus süüdimõistmise korral on 4 aastat.

Eelnevalt on olnud 1,5aastane tingimisi karistus. Vangistust on kandnud onu. Kinni peetava sõnul on „onu istunud kinni juba pool oma elust, vanglast tuleb ja vanglasse läheb“. Oma kriminaalset karjääri alustas ta juba 6aastaselt. Tema jaoks oli suureks iidoliks vanem vend, kes kannab vanglas karistust varguste ja peksmiste pärast. Vend ei kartnud kedagi; midagi hakkas meeldima, ta lihtsalt võttis selle asja, tavaliselt jõuga; peksis valimata nii nais- kui meessoost isikud; tegi suitsu; alkohol oli venna kambas igapäevane nähtus jne. Kinni peetav jäljendas venda igal võimalikul juhul, saades nii suure venna heakskiidu osaliseks. Ka ema pekmine kuulus venna heakskiidu alla, kui poiss ei saanud näiteks ema käest raha.

V Vene rahvusest vennad: 16-aastane ja 18-aastane. 16-aastane õpib 7.klassis; vanem vend on lõpetanud 8 klassi, koolis ei käi. Eeluurimise all on vennad süüdistatuna kahe asotsiaali jõhkras peksmises ja tapmises. Samuti on kahtlus veel ühes tapmises osalemises. Eeldatav karistus süüdimõistmise korral on 4-5 aastat. Vanem vend õppis enne eeluurimise alla sattumist Tapa erikoolis. Mõlemad vennad on bravuurse käitumisega, distsipliinile ei allu, vägivaldsed. Isast ei tea vennad midagi. Emal elukaaslased vahetuvad pidevalt. Mitmed neist nn isadest on kinni istunud, poisid enam täpselt ei teagi. Poisid hakkasid hulkuma, suitsetama ja alkoholi tarbima juba 6-7 aastaselt; igavusest, et kuidagi oma aega veeta. Ema nende tegemiste ja käikude vastu huvi ei tundnud. Kodu oli räpane, süüa ei olnud sageli midagi. Sööki ja jooki näpati algul koduste tagant, hiljem lisandusid vargused ja sissemurdumised kauplustesse ja kioskitesse. Politsei ja alaealiste komisjoniga on vendadel olnud varasemalt pidevalt tegemist. Küsimuse peale, kas nad oma teo tagajärgedest ka aru saavad, kehtitasid mõlemad õlgu.

3.4. Uurimustulemuste analüüs ja järeldused

Tartu Vanglas kannab karistust ja viibib eeluurimise all ligikaudu 880 kinni peetavat isikut, neist umbes 50 on alaealised eeluuritavad kinni peetavad isikud.

Uurimustöö hüpoteeside kinnituste ja uurimisküsimustele vastuste leidmiseks viis autor läbi ankeetintervjuud ja saadud andmete põhjal teeb analüüsi.

Uurimistöö eesmärgiks oli teada saada:

- Milline on olnud alaealise kinni peetava isiku kodune taust?
- Kas alaealine kinni peetav isik on kogunud kodus väärkohtlemist?
- Kas isa või keegi meeslähisugulastest on olnud eelnevalt vangis või kannab hetkel vanglas karistust?
- Kas ja kuidas on isa või meeslähisugulase vangistus on soodustanud alaealise sattumist vanglasse?

Haridustase oli alaealistel kinni peetavatel isikutel erinev - eestlastel oli keskmine 8 klassi ja venelastel 7 klassi. Valimis osales vene rahvusest alaealisi, kelle haridustee oli lõppenud 5nda ja 6nda klassiga, kuigi vanust oli kinni peetavatel isikutel juba 15-16 aastat ja oli ka vene rahvusest 16aastane kinni peetav isik, kelle haridustee oli vabaduses lõppenud 4nda klassiga.

Erinevalt vene rahvusest kinni peetavatest isikutest sattusid enamuses eestlastest kinni peetavad isikud praktiliselt koolipingist vanglasse. 21 eestlast kinni peetavat käisid enne eeluurimise alla sattumist koolis 19. Kahe kinni peetava põhihariduse omandamine oli pooleli jäänud 14-aastaselt, vastavalt 6-s ja 7-s klassis. 21 eestlasest oli klassi kordama jäänud 13. 27-st vene rahvusest kinni peetava seast ei olnud 17 alaealist ajavahemikus 1-3 aastat üldse koolis käinud ja klassikordajaid oli 18.

Uurimuse käigus selgus, et 27- st venelasest oli enne vanglasse sattumist narkootikumide tarvitajate arv 18 kinni peetavat, neist 11 pidevalt ja eestlastest 12 kinni peetavat, neist 5 pidevalt. Peamiselt oli tarvitatud kanepit, amfetamiini ja ecstasyt. Heroiini ehk valget hiinlast oli tarvitatud kolm vene rahvusest kinni peetavat.

Narkootikumide tarvitajate sõnul hakkasid nad narkootikumide tarvitama algselt puhtast uudishimust või et olla teistega võrdväärne. Edasisel aine tarvitamisel tekkis neil vabaduse tunne, reaalsus kadus, argimured jäid kuhugi kaugemale, lisandus ülevoolavat energiat, miski ei tundunud enam võimatuks. Psüühilise sõltuvuse faasis tekkis narkootikumide puudumisel masendus, meeleolu kõikumine. Oli kiiresti vaja hankida uued ja järjest suuremad kogused narkootikumide. Tekkis majanduslikult sõltuvus narkootikumide levitajatest ja oma sõpruskond, kes tegutses ühisel eesmärgil, see on hankida narkootikumide. Järjest suuremaks muutusid laenatavad summad ja kasvasid võlad. Olukorra lahendamiseks tegeleti

väljapressimistega, sagesid vargused tuttavate korteritest ja kauplustest. Satuti politsei huviorbiiti, mis kokkuvõtteks kulmineerus alaealiste sattumisega vanglasse.

Vanglasse jõudnud noortest on eranditult kõik meie ühiskonna murelapsed. Ilma põhikooli hariduseta, ametita, tööta, elupaiga või vanemateta elavad noored hangivad positiivseid elamusi sealt kust võimalik: narkootikumidest ja kuritegudest.⁴⁷

Intervjuudest selgus, et 31 alaealise kinni peetava (nendest eestlaste peresid 14 ja vene peresid 17) kodus oli alkoholi kuritarvitamine täiesti tavaline nähtus. Enamus peredes tarvitasid alkoholi nii ema kui ka isa (kasuisa). Alkoholi tarbimise juures olid peretülid ja vägivald tavaliseks kaasnähtuseks 16 kodus. Alaealistele pakuti alkoholi 12 kodus. Valimist 36 alaealist olid esmakordselt alkoholi (kuri-)tarvitanud juba vanuses 6-10 aastat.

Varajane alkoholi kuritarvitamine juba noorukieast alates mõjutab nii isiku füüsilist kui psüühilist arengut, muutub isiku käitumine ja ümbritseva keskkonna tajumine, mis soodustab vägivaldse käitumise lisandumist.⁴⁸

Alaealised kasutavad järjest rohkem oma probleemide ning negatiivsete emotsioonidega toimetulemiseks vägivalda. Suurem osa alaealiste poolt sooritatud kuritegusid on toime pandud ettekatsetamatult, igavusest ja ka kambavaimust indu saades. Samuti mängivad alaealiste juures olulist rolli kogenematus, emotsionaalne pinge, vastutustundetus ning sellest tulenev alaväärsuskompleks.

Eriti poiste juures mängivad kambas viibimine ja kambas sooritatud teod olulist rolli. Poisid usuvad, et kambad pakuvad neile tõelisi elamusi ja vajalikke oskusi kogu eluks, reaalsed elunormid jäävad tihti kaugeks ja vanemate poolt pakutut ei taheta tunnistada. Kambas saadakse ka üle nn eduelamused, mida probleemsetest peredest pärit lapsed kodust ei saa.⁴⁹

---

⁴⁷ Lauronen, E. 1993. Nuori tutkintavankeudessa. Kogumikus: Vangin sosiaalinen asema. Helsinki: Painotuskeskus OY. Lk 33-34

⁴⁸ Collins, J. J. 2001. Alcohol Use and Violence. Bryant, Clifton (ed.), Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior, Vol. 4. USA: Taylor & Francis. Lk 131-132

⁴⁹ Lindfors, S. 1996. Seikkailu, verkostot ja rikokset. Helsinki: Edita. Lk 85-86

Vägivaldsust uurinud teadlaste sõnul on väga paljud alaealised sooritanud vägivaldseid kuritegusid 15-17 eluaasta vahel. Sugugi harvad ei ole juhtumid, kus juba 14- aastased satuvad kohtupinki.

Väärkoheldud nooruk samastab end oma vägivaldse vanemaga ja õpib kiiresti ära, et löömine on normaalne igapäevane distsiplineerimise tehnika. Sellised varajased kogemused loovad noorukile negatiivse vanema rollimudeli.⁵⁰

Alaealised lapsed, kes kasvavad üles perekondades, kus vähemalt üks vanematest on kandnud vanglakaristust, elavad üle situatsioone, mille tagajärjel ei arene neist täisväärtuslikud ühiskonnaliikmed.

Ameerikas läbi viidud uurimuste põhjal muutuvad kinnipeetavate lapsed depressiivsemateks, kinnisemateks, tunnevad end üksildastena, sageneb koolist välja langevus, õigusrikkumised ja neidudel kergekäeline rasestumine. Ilma isata kasvanud lapsed sooritavad palju sagedamini suitsiide, põgenevad kodunt või lõpetavad võõrutusasutuses või vanglas oma nooruse. 40 % vanglakaristust kandvatest õigusrikkujatest on lapsepõlves pidanud elama vanematest eraldatuna nende vangistuse tõttu, mis näitab selget mõju laste arengule ja suundumust kriminaalsele käitumisele.⁵¹

Küsitletud alaealistest 36 olid tajunud kodust vägivalda ja 25-l alaealistest oli isa, kasuisa või vennad kandnud karistust üks või enam korda ning 41 uuritavatest alaealistest pärinesid multiprobleemsetest peredest.

Uuritavatest 32 olid kasvanud üksinda koos ema või vanaemaga. Lindfors (1996) toob oma uurimuses esile fakti, et kui nooruk kasvab üle kahe aasta koos emaga, kuulub ta juba riskirühma hulka. Samas kui isaga (üksikvanem) kasvanud noorukitel ei ole märgatud kuritegevuse suurenemist.⁵² Seega leiab kinnitust ka antud fakt meie uurimistöös.

Paljud Soome kriminaalsete noorukite uurijad on leidnud olulisi viiteid noorukite halbades või puudulikes suhetes oma isadega. Isa oluline, tähenduslik mõjutab eriti tugevalt just

---

⁵⁰ Roomeldi, M. 1997. Laste väärkohtlemine. Tartu Laste Tugikeskus. Lk 44-46

⁵¹ Selgeveer, K. 2005. Kinnipeetav, tema pere ja peresuhted. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. Lk 24-25

⁵² Sipilä, J. 1982. Nuorten poikkeava käyttäytyminen ja yhteisön rakenne. Jyväskylä, lk.68

poiste kuritegevust.⁵³ Isasuhte puudused mõjuvad ka poiste moraalsusele ja agressiivsusele, kusjuures tüdrukute juures seda ei ole avastatud.

Isa toob perre ühiskondlikud normid, jälgendades isa muutub poiste elustandardid, motivatsioon ja kontroll oma mõtete üle.⁵⁴ Isasuhete suur olulisus tuleb ilmsiks ka antud uurimuses –alaealistel ilmnes peaaegu 90 %-lt probleeme isa või võõrasisaga, kuni vihkamiseni. Kui isa normid on varastamine, siis kõige selgem näide on alaealise nr 3 näide, isa koolitab last vargaks. Kui isa normidele vastab ema peksmine, vägistamine, alkoholi tarbimine, narkootikumid – siis muutuvad need ka alaealise elustandarditeks.

Noortel kinnipeetavatel, kes on kogenud vanemlikku hoolimatust, kasvatuslikke puudujääke, aga ka ühe või mõlema vanema vangistust, tekib tihti kõikide ja kõige süüdistamise fenomen – kõik on süüdi nende kuritegelikus käitumises ja viinud neid selleni, nemad ise ei ole milleski süüdi.⁵⁵

Ka antud uurimuses ilmnisid sellised ilmingud: 10 noormeest väitsid, et pere on tegelikult nende saatuses (vangistuses) süüdi, kuna isa või ema ei hoolinud neist, peres valitses vaesus jne. Kuid samas kehtivad samad olud ka tuhandete teiste noorukite kohta, kuid nemad ei muutu varasteks ega tapjateks.

Kokkuvõtteks võib peresisestest riskiteguritest välja tuua järgmised:

1. vanemate teadmatuses, ükskõiksuses või ka täiesti teadlikult loodud halvad tingimused laste kasvatamiseks;
2. vanemate vahelised konfliktid ja vägivald;
3. lapse väärkohtlemine;
4. mõnuainete kasutamine (alkohol, suits, narkootikum);
5. raske majanduslik olukord;
6. haprad perisesed suhted;
7. vanema(te) tööhõive probleemid;
8. vanema(te) kriminaalne käitumine;
9. pereliikme või sugulase vangistus.

---

⁵³ Flowers 1990:136; Hoffman 1980:325-326; Andry 1972: 163-166; ref. Lindfors 1996: 34-35

⁵⁴ Lindfors 1996, *op.cit* lk 78-79

⁵⁵ Lehmikoski 1988, ref. Kyngäs, M. 1991 Lapsuus, vankila, tulevaisuus. Lapin Yliopisto. Lk 55-56

KOKKUVÕTE

Antud töös on uuritud, kuidas erinevad autorid on käsitlenud isaduse mõistet; milline on tänapäeva bioloogilise isa roll; kuidas on mõjutanud lapse arengut puudulik isadus ja isa puudumine; kas isa või kasuisa vägivaldsus on aidanud kaasa alaealise vägivaldseks muutumisele; millised riskifaktorid soodustavad veel alaealise hälbivat käitumist ning kui paljud neist satuvad kuritegelikule teele ja vanglasse.

Töös sai kinnitust väide, et lapsed, kes on kasvanud ilma isata ja elanud üle vanemate lahutuse, on oluliselt raskem kasvatada õiguskäitajateks kodanikeks. Nende laste puhul ilmneb selgelt keskmisest kõrgem risk hälbivale käitumisele. Olla isast eraldatud, on igale lapsele ränk katsumus mistahes olukorras.

Paljud autorid on oma töödes välja toonud ja ka vanglates läbiviidud uurimused näitavad, et kinnipeetavad mehed olid vähemalt ühest aspektist sarnased, ja see oli- isa puudumine. Seda kinnitas ka lõputöö autori läbi viidud uurimus. Siit võib teha järelduse, et isata kodu on üheks oluliseks ohuallikaid lapse ebaseaduslikule teele sattumisel. Samuti on nende laste puhul võimalus, et nad satuvad kord ka ise vanglasse.

Autor leiab, et töös on samuti leidnud kinnitust väide - vägivald sünnitab vägivalda. Kui laps pole saanud tunda ei armastust ega tunnustust, kui ta on saanud karmi kasvatus ja kogunud otseselt vägivalda, ning kui keegi ei tegele lapsega ega juhi õigele teele, kujunebki lapsest vägivallatseja ja seaduserikkuj. Uurimusest ilmnes, et 11 alaealist süüdistas oma vangistuses vanemaid või vendi, kes olid olnud neile eeskujuks või otseselt juhtinud kuritegelikule teele. Samuti sundis peres valitsev vaesus neid minema vargile. Samas elavad tuhanded alaealised sarnastes oludes, kuid neist ei saa seaduserikkujad.

Uurimusest selgus, et varajane alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamine soodustab vägivaldset käitumist, see mõjutab nii isiku füüsilist kui psüühilist arengut, mille tagajärjel muutub isiku käitumine ja ümbritseva keskkonna tajumine.

Alaealised kasutavad järjest rohkem oma probleemide ning negatiivsete emotsioonidega toimetulemiseks vägivalda. Suurem osa alaealiste poolt sooritatud kuritegusid on toime

pandud ettekavatsetamatult, igavusest ja ka kambavaimust indu saades. Samuti mängivad alaealiste juures olulist rolli kogematus, emotsionaalne pinge, vastutustundetud ning sellest tulenev alaväärsuskompleks.

Lapsed, kelle isa on vangistuses, kannatavad sageli teravate psühholoogiliste probleemide käes, nad on väga haavatav ning kergelt (halvas suunas) mõjutatavad. Neil on suur vajadus ulatuslike spetsiifiliste teenuste järele.

Uuringu tulemusena saab väita, et vanemate ükskõiksus ja omavahelised konfliktid, vägivaldsus, lapse väärkohtlemine, mõnuainete kasutamine, vaesus, samuti isa või lähimeessugulase kriminaalne käitumine ning vangistus võivad olla soodustavad riskifaktorid alaealise sattumisel vanglasse. Kriminaalse karjääri ja üldise elukäigu vahel on selge seos olemas.

Dannerbeck`i poolt läbiviidud uuringus ei saadud kinnitust neljandale hüpoteesile, et vanemate vangistus ennustab noorukite hälbivat/ kuritegelikku käitumist. Autor leidis, et isa või lähimeessugulase kriminaalne käitumine ning vangistus võivad siiski olla soodustavateks riskifaktoriteks alaealise sattumisel vanglasse.

Uue kriminaalse alaealiste põlvkonna pealekasvamist aitaks vältida lastega ja nende peredega tehtav ennetustöö. Alaealiste suhtes läbiviidav kriminaalmenetlus peab olema kiire ja alaealise huve arvestav. Kriminaalmenetluse läbiviimine ei tohiks kesta pool aastat või isegi kauem. Samuti tuleb leida alaealise jaoks sobiv mõjutusvahend: nõustamine, kriminaalhooldus, äärmisel juhul šokivangistus. Esmakordselt vanglasse sattunud alaealisele oleks kahekuuline sokivangistus piisav karistus.

SUMMARY

Present graduation thesis is about impact of incarceration of father or close male relative on juvenile criminal. Graduation thesis is written on 38 pages and has one extra. There are used 21 sources, 10 of them are written in Estonian, 11 in English and 1 is legislative source.

Graduation thesis is written in Estonian and the Summary is written in English.

The aim of graduation thesis is to find out whether domestic violence, absence of father, foster-father and the incarceration of father or close male relative may affect juvenile to be incarcerated.

Keywords of present graduation thesis are: different father-roles, absence of father, children abuse, incarceration of father or close male relative, inner family risk factors.

Graduation thesis has three chapters, the first chapter is about explaining the concept of fatherhood and different father-roles, also is explained how different father-roles affect on children. The second chapter is about explaining how absence of father, violent father and incarceration of father affect children. The third chapter is written about the survey among remand juveniles.

The author used structured interviews with remand juveniles to carry out the survey, which took place from March 2007 to April 2007. There were 48 remand juveniles included in the survey, who were incarcerated in Tartu Prison.

Main conclusions made were: apathy and conflicts between parents, child abuse, poverty, drug using and criminal behavior or incarceration of parents may predispose incarceration of juveniles.

.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Blankenhorn, D. 1995. *Fatherless America*. New York: Basic Books.
2. Collins, J. J. 2001. Alcohol Use and Violence. Bryant, Clifton (ed.), *Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior*, Vol. 4. USA: Taylor & Francis.
3. Dannerbeck, A. M. 2005. „ Differences in Parenting Attributes, Experiences, and Behaviors of Delinquent Youth with and without a Parental History of Incarceration „, *Youth Violence and Juvenile Justice*, Vol 3 no 3 July 2005, Sage Publications
4. Huttunen, J. 1997. Uus isa ehk kas isa polegi lapsevanem. *Eesti Naine*, 8, 46-48.
5. Kase, H. 2002. Vaikijate hääled. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu.
6. Kindlon, D. & Thomson, M. 1999. *Kaini kasvatamine*. OÜ Balti Raamat.
7. Lauronen, E. 1993. Nuori tutkintavankeudessa. Kogumikus: *Vangin sosiaalne asema*. Helsinki: Painotuskeskus OY.
8. Lindfors, S. 1996. *Seikkailu, verkostot ja rikokset*. Helsinki: Edita.
9. Roomeldi, M. 1997. *Laste väärkohtlemine*. Tartu Laste Tugikeskus.
10. Sinkkonen, J. 2001. *Koos isaga*. OÜ Eesti Raamat.
11. Sipilä, J. 1982. *Nuorten poikkeava käyttäytyminen ja yhteisön rakenne*. Jyväskylä.

Internetimaterjalid

1. Bureau of Justice Statistics. 2000. *Vangistatud vanemad ja nende lapsed*.
<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/abstract/iptc.html> 24.04.2006

2. Eesti Inimarengu Aruanne 2002. <http://gaia.gi.ee/~tarmo/nhdr/>. 18.04.2006
3. Family & Corrections Nerwork. 1999 Children of Criminal Offenders & Foster Care <http://www.fcnetwork.org/reading/fostercare.html>. 21.04 2006
4. Lorentzen, J. 2001. Mehed ja vägivald. Oslo ülikool <http://www.enut.ee/enut.php?id=56> 15.04.2006
5. Murray, J. 2002. Isad vanglas <http://www.actiopf.org.uk/fathersinprison.html> 24.04.2006
6. Poolamets, O. 2000. Mees muutuvmas maailmas. "Eesti mees". MR Piller <http://www.meestekeskus.ee/04raamatud/mmm/perekondjatool.htm> 15.04.2006
7. Siplane, A. 2001. Bioloogiliste sidemete katkemise seostest hälbiva käitumisega-magistritöö <http://www.parnu.ee/kasupere/bioloogiliste.html> 29.03.2006

Seadusandlikud materjalid

Perekonnaseadus (1994). Riigi Teataja I 1994, 75, 1236.

Avaldamata materjalid

Kyngäs, M. 1991. Lapsuus, vankila, tulevaisuus. Lapin Yliopisto.

Selgeveer, K. 2005. Kinnipeetav, tema pere ja peresuhted. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsimustik

Vanus..... Rahvus..... Haridus..... Kuriteoliik.....

1. Kellega koos elasid enne vanglasse sattumist? Kas sa elasid koos isaga, kasuisaga ...?
2. Kuidas oli läbisaamine isa, ema, kasuisa, õe.....?
3. Millised on sinu suhted kodustega praegu?
4. Kes kodustest sind praegu toetab (saadab kirju, käib kokkusaamistel....)?
5. Milline oli majanduslik olukord sinu kodus?
6. Kes perest käis tööl?
7. Kas sa õppisid tava- või erikoolis?
8. Kas kodus esines vanemate vahel vägivalda?
9. Kas sinu kallal tarvitati vägivalda? Peksti, mõnitati, aeti kodunt välja.....?
10. Kas kodune olukord mõjutas kuidagi sinu sattumist kuritegelikule teele?
11. Kas sa tarvitasid alkoholi, narkootikume? Kui vanalt alustasid? Miks?
12. Milliseid narkootikume tarvitasid?
13. Kas sa tegid suitsu? Kui vanalt alustasid? Kas teed ka praegu?
14. Kas jooksid kodunt tihti ära? Miks? Kus või kelle juures siis ööbisid?
15. Kas endiste sõpradega on suhted säilinud?
16. Kui vanalt puutusid kokku politseiga? Mis põhjusel?
17. Kas oled eelnevalt olnud karistatud? Mitu korda? Mille eest?
18. Milline on eeldatav karistus? Kautu oled juba eeluurise all olnud?
19. Kas isa, vend, onu.....on olnud või on hetkel kohtulikult karistatud?
20. Mille eest hetkel vanglasse sattusid: vargus, tapmine, süütamine, vägistamine.....?